

Vass Éva Tünde

A maszktól a halálszínházig – P. Müller Péter színházi írásai

(P. Müller Péter: *A maszktól a halálszínházig*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2010.)

A tanulmánykötetekkel valahogy úgy vagyunk, hogy csak akkor vesszük le a polcról, vagy kölcsönözzük ki a könyvtárból, ha valamilyen témában szeretnénk jobban elmélyülni. Szükségünk van arra, hogy jobban megismerjük az adott szakma elismert képviselőjének/képviselőinek álláspontját a munkánk, vagy egy feladat elvégzése érdekében. Az általam most bemutatandó kötet egy életpálya – talán nem túlzok, ha azt mondom, hivatás – darabkája, melynek aktualitását mindenképp szükséges hangsúlyozni még akkor is, ha szerepelnek „régebbi” tanulmányok is a kötetben. Érinti dráma és színház kapcsolatának problematikáját, ugyanakkor elkalauzol egy-egy pécsi színházi bemutatóra is.

A Kijárat Kiadó Kritikai Zsebkönyvtár sorozatának 15. darabja P. Müller Péter tanulmánykötet. Az alcímként olvasható *Színházi írások* sejteti, hogy az olvasónak nem feltétlenül kell jártasnak lennie a színházelméletben és az irodalomtudományban ahhoz, hogy mind az elméleti mind pedig a kritikai munkákat megértse. Pedig, ha megnézzük, hogy ezek a munkák eredetileg hol láttak napvilágot, akkor egy igen széles skálát kapunk. Van a dolgozatok között kritika, utószó, tanulmánykötetben megjelent dolgozat, folyóiratcikk egyaránt. De alapvetően két kategóriát különíthetünk el a kötetben. Az egyik a tanulmányokat, esszéket tartalmazó rész, melyek a színházelmélettel foglalkoznak. A másik a kritikai írások, melyek pécsi bemutatókról szólnak. A kötet mégis három fejezetet tartalmaz: *Fikcióalkotás és jelentésszóródás; Operától a bábszínházig (Pécsi szcena); Halálszínház*.

Az elméleti írások közrefogják a kritikai írásokat, bár a második fejezet első írása egy lenyomat a pécsi színházak életéről az 1998 és 2009 közötti időszakban, mely nem kimondottan a kritikák közé sorolható. Ez a tanulmány nyilvánvalóan a téma – Pécs – miatt került ide. Jól körvonalazódik ebből a tanulmányból, hogy a pécsi színházi élet több irányt is követ, melynek egy-egy színház ad helyet. A színház az ízlésformálásról, a művészet, a műalkotások a kultúra közvetítéséről is szól, s itt világosan kiderül, hogy nem csupán székesfővárosunkban határozza meg a műsort, a repertoárt az intézmény maga, hanem bizony vidéken is – már ahol persze erre mód van, és Pécssett szerencsére ez a lehetőség megvan. A második fejezet a továbbiakban élvezetes kritikákon keresztül mutatja be egy vidéki város színházi térképét.

Az első és a harmadik fejezet határozott ívet ír le a színházi előadások kialakulásától – azon belül is a maszk szerepéről és annak változásairól – egészen Tadeusz Kantor *Halálszínházai* g.

A maszk jelentősége nem csupán a dráma vagy a színház kontextusában értelmezendő. A maszk segít, hogy önmagunkat megtaláljuk, megmutassuk, vagy épp elrejtjük, ha szükséges. A maszk a mimika, az egyéni érzelmek elrejtéséből az *álarc* felöltéséig fejlődött és kilépett a színpadi keretek közül is. Először a rítusok során jelent meg, csak funkcionális használatban. Szertartások, ünnepek lebonyolításának nélkülözhetetlen eszközei. Ezekből alakult ki az ókori kultúrákban az ősi szemlélet továbbéléseként a mitizálódás, vagyis az istenek megelevenítése. Részletes képet kapunk az európai színházi kultúra görög eredetétől a modernségig ívelő maszkértelmezésekről. Utal – a teljesség igénye nélkül – Maupassant

Az álarc

című elbeszélésére, Ingmar Bergman

Rítus

ára, Jean Genet drámáira. Felhívja a figyelmet, hogy a maszkban az univerzalitás jelenik meg, mely igen nehezen definiálható. Ebből következik, hogy „egy kultúrtörténeti maszkban egyidejűleg van jelen morál, esztétika, filozófia, antropológia és mindaz, amit a megosztottság mai állapotában csak mozzanatonként írhatunk körül” (17. o.). Végül a szerző szembesít azzal, hogy a maszk nem valami fiktív, kitalált, hanem igenis létező, mely „arról biztosít, hogy ha arcmás van, akkor arcnak is kell lennie”(17. o.).

A továbbiakban újdonságként hathat Petőfi nemzetünk színészeként való (ön)azonosításának bizonyítása, ami a hagyományos irodalomtörténet-írással szembehelyezkedik. Fölveti ugyanis, hogy az alapvetően a 19. században megváltozott személyiségfogalom és annak összefüggései alapján világosan látható, hogy érdemes lenne Petőfit a színházon, de legfőképp az előadó-művészetben keresztül is vizsgálni. Az előadóművész-lét beazonosítására számos bizonyítékot is említ már a költő pápai kollégiumi éveiből, önképzőköri tevékenységéből; többszöri nyilvános szavalatai, hazafias, politikai és buzdító költeményei mind a szónoki beszéd

alapelveire épülnek.

A színházelméletben ma már kikerülhetetlen a műfajok létének, illetőleg nemlétének a kérdése. Emellett tisztázásra szorul a műfajok közti határok és azok átlépésének kérdésköre is. Ezt boncolgatja a *Szöveg és műfaj dráma és színház kapcsolatában* című dolgozat. Elkerülhetetlen, hogy az előadó-művészetről beszélve ne említsünk irodalmi műfajokat és határátlépéseket. Ezeket veszi sorra ez a tanulmány a fogalmak tisztázásától Robert Wilson szimultán színházáig, melynek a modern magyar irodalomra gyakorolt hatása világosan kiderül és igazolódik a határátlépés kérdésköre irodalom és színház között például Tolnai Ottó munkásságán keresztül.

A kötet harmadik fejezetében a modernség színházelmélete, a redukcionizmus kerül előtérbe Peter Szondi kötete kapcsán – a tanulmány eredetileg a kötet utószava –, valamint a színház, a művészet halálát felvető elméletek. A legátfogóbb képet ez utóbbiról a második tanulmány adja, melyet Jan Kott munkássága kapcsán mutat be. A szerző rávilágít arra, hogy hiba az iskolában pusztán irodalomként tanítani a drámákat, hiszen ezzel éppen a dráma lényegisége marad el az értelmezésből. Ez a „szemlélettorzulás” érthető módon arra készíti a szerzőt, hogy a színházi szempontrendszer körvonalazza és magyarázza, mert sajnos mára bizony ez is magyarázatra szorul. Ezek után tér ki Kott munkásságára, mely az 1960-as évektől alapvetően meghatározta a színjátszást Európában, és elsősorban a Shakespeare-előadásokat formálta át gyökeresen. Ez után tér rá az *Istenevőkre*, majd *A lehetetlen színház vége* című kötet bemutatására, melyek kapcsán fontos leszögezni, hogy Kott ezekben a tanulmányaiban „nem írja át az uralkodó európai irodalom- és színháztörténeti kánont, [...] de ugyanakkor árnyalja, hitelesíti és új szempontrendszerrel erősíti meg ezt a pozíciót” (222. o.).

P. Müller Péter tanulmánykötetének értéke egyrészt – bizonyos szempontból – a magyar színház aktuális állapotának bemutatása, másrészt egy remek színház- és drámaelméleti összefoglaló, melynek elolvasásakor számos új és érdekes szemponttal találkozunk színház, dráma és irodalom vizsgálata esetében egyaránt.